

2.3. Обґрунтування необхідності і місця версіювання, планування та організації у системі етапів процесу доказування

Необхідність версіювання між етапами процесу доказування послідовно відстоювалася Ф.М. Фаткулліним, який в якості першого етапу даної процедури достатньо обґрунтовано пропонував розглядати «построение и динамическое развитие следственных версий по делу» (258, с. 124; 304, с. 11), оскільки без належного версіювання, що починається з висунення та аналізу версій, не можна приступити й до встановлення особистісних і збирання речових джерел, якість, ефективність і раціональність проведення чого як раз і залежить, у першу чергу, від того, наскільки правильно, повно і реально висунуті версії – гіпотези з приводу того, що саме сталося у тій чи іншій антикримінальній ситуації і з урахуванням наявного обсягу антикримінальної інформації (7; 9; 10; 36; 158, с. 54-67; 163, с. 194-196; 164, с. 91-99; 166, с. 70-80 та ін.), динамічний розвиток і перевірка яких вже має супроводжувати вказані і всі наступні етапи роботи з цими джерелами (процедури доказування).

Тому варто уточнити запропонований В.М. Фаткулліним перелік етапів версіювання, оскільки фактично ця процедура має складатися не з двох, а з чотирьох етапів: а) висунення (побудова) версій, коли з урахуванням наявної антикримінальної інформації і ситуації гіпотези мають бути висунуті всі можливі і реальні; б) аналіз версій, тобто з'ясування низки наступних питань: чи правильна логічна побудови вірогідного судження, версії; чи відсутні в ньому суперечності; чи виведені з цього судження всі можливі наслідки; чи співвідносяться останні із наявною антикримінальною ситуацією та із обсягом інформації; в) динамічний розвиток версій, коли необхідність висунення нових чи спростування наявних гіпотез (вірогідних суджень) і відповідь на всі вказані з приводу їх аналізу питання постійно корегуються із зміною антикримінальної ситуації, сутності та обсягу наявної інформації; г) перевірка версій, що має здійснюватися щодо кожної з висунутих версій до кінця, одночасно і паралельно щодо всіх наявних версій, має вважатися завершеною лише тоді, коли певній антикримінальній ситуації, сутності та обсягу інформації відповідає лише одна версія і суперечать всі інші наявні версії (127, с. 58).

У той же час пропозиція В.М. Фаткулліна визнати версіювання першим етапом процедури доказування була помічена лише окремими авторами, але далеко неоднозначно. Непрямо необхідність версіювання у контексті процедури доказування підтримала Л.М. Карнеєва, яка підкреслила, що «в определении направления поиска доказательств следователю помогает выдвижение версии, которая предположительно объясняет обстоятельства, подлежащие доказыванию. Версии являются связующим звеном между определением обстоятельств, подлежащих доказыванию (предметом доказывания) и обнаружением необходимых для этого доказательств» (260, с. 136). Проте увагу тут приділено лише так званому «збиранню доказів», що фактично має охоплювати встановлення особистісних і збирання речових джерел, у той час як для ефективного і раціонального проведення всіх інших етапів процесу доказування значимість версіювання також достатньо вагома.

Зокрема, великі можливості версіювання розкриваються й у процесі оперативно-розшукової діяльності, на що прямо вказують О.Ф. Долженков, А.Ф. Думко і І.П. Козаченко, на думку яких необхідно «вести мову про виявлення, одержання і фіксацію оперативно-розшукової інформації, яка в подальшому могла б стати доказовою, використовуватися при формулюванні слідчих версій» (64, с. 19). Проте у даному випадку більш правильно говорити не лише про слідчі, а, у першу чергу, оперативно-розшукові і судові версії, оскільки оперативно-розшукова діяльність з метою забезпечення якісного, ефективного і раціонального ведення боротьби з певним злочином має супроводжувати висунення (побудову), аналіз, динамічний розвиток і перевірку як слідчих? так і судових версій.

З урахуванням викладеного непереконливо виглядає позиція М.М. Михеєнка про те, що «построение (выдвижение) следственных (равно как судебных) версий нельзя рассматривать в качестве элемента уголовно-процессуального доказывания. Версия (в логике она называется гипотезой) – это форма мышления; она является не процессуальной, а криминалистической категорией, не регулируемой нормами права. Между тем уголовно-процессуальное доказывание – это деятельность правовая и только правовая» (201, с. 105). Цю думку підтримали А.Я. Дубинський (198, с. 110), Є.Г. Коваленко (169, с. 116), В.П. Шибіко (198, с. 110) та ін.

Викладене спростування виглядає хибним, оскільки процедурі доказування у цілому притаманна аналітико-розумова діяльність, яку, зокрема більшість авторів вважає єдиним засобом проведення традиційної «оцінки доказів» (33, с. 58; 169, с. 117; 177, с. 63; 198, с. 117; 201, с. 121; 235, с. 91; 274, с. 302; 276, с. 61; 297, с. 236 та ін.) і допоміжним при здійсненні традиційної «перевірки доказів» (33, с. 58; 169, с. 117; 177, с. 63; 198, с. 116, 117; 201, с. 121; 235, с. 90; 274, с. 301; 276, с. 61; 297, с. 235-236 та ін.; див. додат. 3; розд.2.8, 2.9). Тому немає перешкод у цьому розумінні й для версіювання, яке має розглядатися в якості фактично другого після вивчення певних закономірностей роботи із особистісними і речовими джерелами (див. розд. 1.1) і, що надто важливо, що пронизує процес доказування, без якого вся процедура доведення по кримінальних справах може виявитися недостатньо якісною, ефективною і раціональною, оскільки версіювання як у даному випадку, так й у контексті загальної етапізації гласної і негласної роботи з особистісними і речовими джерелами фактично виступає у ролі своєрідного «дороговказу». І все залежить лише від того, наскільки вірним виявиться цей «дороговказ», який, як слушно підкреслив М.М. Михеєнко, може бути й судовим (201, с. 105), а, на нашу думку, ще й ординативним, експертним та іншим

антикримінальним, наприклад, прокурорським або адвокатським в залежності від того, хто саме із суб'єктів антикримінального судочинства (у т. ч. переслідуваний, потерпілий та ін.) фактично здійснює версіювання, яке, окрім цього, має бути узгоджене із відповідною антикримінальною (ордистичною, слідчою, судовою, експертною тощо) ситуацією, сутністю та обсягом наявної інформації.

Окрім цього, саме по собі версіювання роботи з особистісними і речовими джерелами неможливе чи принаймні буде неефективним і нераціональним, якщо до цього не додати необхідність належної організації і планування даного і всіх інших етапів роботи з вказаними джерелами, що ґрунтовно досліджено В.Д. Зеленським (74) та ін. Даний підхід у силу очевидності, на наш погляд, не вимагає додаткового обґрунтування, а тому зараз варто підкреслити, що аналізована пропозиція В.М. Фаткулліна потребує подальшого удосконалення, коли даний етап роботи з особистісними і речовими джерелами більш правильно представити комплексно: «версіювання, планування та організація роботи із особистісними і речовими джерелами».